EVROPSKÝ POLITICKÝ A PRÁVNÍ DISKURZ

Svazek 8

4. vydání

2021

•

EUROPEAN POLITICAL AND LAW DISCOURSE

Volume 8

Issue 4

2021

DOI: 10.46340/eppd.2021.8.4

Přístup redakce

Evropský politický a právní diskurz – mezinárodní časopis věnovaný mezinárodnímu právu, vnitřním právním předpisům evropských zemí, politologie, mezinárodním vztahům. Pro publikaci v časopisu přijímají se vysoce kvalitní články, což představují důležité inovativní, teoretické, koncepční, metodické a empirické příspěvky v příslušných oborech vědy.

V časopisu se uplatn´uje systém anonymního recenzování pro ověření kvality vědeckých článků.

Evropský politický a právní diskurz má velký zájem zejména o interdisciplinární výzkumy v oblasti politologie a právní vědy, jsou to srovnávací analýzy nebo prozkoumání jednotlivých jevů. Zároveň vítáme jakékolív výzkumy týkající se politických a právních problémů různých národních a mezinárodních institucí. Evropský politický a právní diskurz přijímá k publikaci jenom původní materiály a nebere v úvahu možnost zveřejňovat dříve tištěné články.

Redakční kolégie:

Boris Babin, doktor práva, Mezinárodná humanitární Univerzita (*Ukrajina*)

Olena Grynenko, doktor práva, Instituce mezinárodních vztahů při Kyjevské Národní univerzitě Tarase Ševčenka (*Ukrajina*)

Marta Jacyšyn, PhD., JUDr., docent, Národní letecká univerzita (*Ukrajina*)

Darja Kibec´, PhD., JUDr., docent, Národní letecká univerzita *(Ukrajina)*

Borys Kormich, doctor prava, professor, Národní univerzita «Odeská právnická akademie» (*Ukrajina*)

Volodymyr Kuzmenko, doktor práva, profesor, Nacionalní Universita státní daňové služby (*Ukrajina*)

Tamara Latkovska, doktor práva, profesor, Národní univerzita «Odeská právnická Academie» (*Ukrajina*)

Volodymyr Lysyk, PhD, docent, Lvovská národní Frankova univerzita (*Ukrajina*)

Lilija Nevara, PhD., JUDr., docent, Národní letecká univerzita (*Ukrajina*)

Bertrand Matieu, doktor práva, profesor Univerzity Pantheon Sorbonne Paris-I, Prezident Francouzské asociace ústavního práva, člen Vyšší Rady spravedlnosti *(Francie)*

Olexandr Merezhko, doktor práva, profesor, Krakowská Akademia jm. Andrzeja Frycza Modrzewskiego *(Polsko)*

Özgür Oguz, PhD v právu, docent Univerzita Anadolu *(Turecko)*

Anna Pišč, dr hab, profesorkyně, Katedra veřejného obchodního práva, Právnická fakulta, Univerzita v Bialostoku *(Polsko)*

Petra Joanna Pipková, PhD., JUDr., Centrum právní komparatistiky, Právnická fakulta, Univerzita Karlova *(Česká republika)*

Andreas Pottakis, Právní zástupce (doktorský titul, Oxfordská univerzita), člen Vědecké rady ECCLE, zástupce ředitele Akademie evropského veřejného práva *(Řecko)*

Julian Roberts, doktor práva, profesor, Oxfordská univerzita *(Velké Británie)*

Sergey Sayapin, doktor práva, KIMEP univerzita, Almaty, (*Kazachstán*)

Ksenija Smirnova, doctor právnických věd, profesorkyně, Kyjivská Nacionální univerzita jm. Tarase Ševčenko (*Ukrajina*)

Leonid Tymčenko, doktor práva, profesor, Výzkumný ústav fiskální politiky, Univerzita státní fiskální služby Ukrajiny (*Ukrajina*)

Alina Zamula, PhD., JUDr., docent, Národní letecká univerzita (*Ukrajina*)

Olena Chaltseva, doktor politických věd, profesor, Doněcká Národní univerzita jm. Vasylia Stusa *(Ukrajina)*

Pavol Hrivik, PhD v oboru evropských a globálních studií, Trenčínska univerzita Alexandra Dubčeka (*Slovensko*)

Galina Kuz, doktor politických věd, profesor, Kharkivská Národní pedagogická univerzita G.S. Skovorody (*Ukrajina*)

Tetiana Krasnopolska, Ph.D, docent, Národní univerzita «Odeská právnická Academie» (*Ukrajina*)

Daniela La Foresta, profesorkyně, Univerzita jm. Federico II ve m. Napoli *(Itálie)*

Mykola Lazarovych, doktor politických věd, profesor, Ternopilská Národní ekonomická universita (*Ukrajina*)

Arkadiuš Modřejewski, dr hab, profesor profesor katedy věd politických, Gdan´ská Univerzita *(Polsko)*

Tetiana Nagorniak, doktor politických věd, profesor, Doněcká Národní univerzita jm. Vasylia Stusa (*Ukrajina*)

Marina Nakchum, PhD v oboru antropologie, Londýnská ekonomická škola *(Velké Británie)*

Mykola Poliovyy, doktor politických věd, profesor, Doněcká Národní univerzita jm. Vasylia Stusa (*Ukrajina*)

Marek Rewizorski, dr hab, Gdan´ská Univerzita *(Polsko)*

Eugene Tsokur, doktor politických věd, profesor, Zaporožská Národní univerzita (*Ukrajina*)

Olena Ivanova, PhD. v oboru sociálních komunikaci, profesorkyně, Odeská Národní univerzita jm. I.I. Mečnikova *(Ukrajina)*

Tatiana Kuzněcova, PhD. v oboru sociálních komunikaci, profesorkyně, Národní univerzita «Odeská právnická akademie» *(Ukrajina)*

Tetiana Kamenská, Doktorkyně společenských věd, profesorkyně, Odeská Národní univerzita jm. I.I. Mečnikova (*Ukrajina*)

Natalie Kovalisko, Doktorkyně společenských věd, profesorkyně, Lvivská Národní univerzita jm. Ivana Franko (*Ukrajina*)

Olena Lisejenko, Doktorkyně společenských věd, profesorkyně, Jižně-ukrajinská Národní pedagogická univerzita jm. K.D. Ušinského (*Ukrajina*)

Vitalij Oniščuk, Doktor společenských věd, profesor, Odeská Národní univerzita jm. I.I. Mečnikova (*Ukrajina*)

Valentyna Podšyvalkina, Doktorkyně společenských věd, profesorkyně, Odeská Národní univerzita jm. I.I. Mečnikova (*Ukrajina*)

Administrativní redaktory:

Dilara Gadzhyieva, PhD v politických věd (*Ukrajina*)
Marina Kalashlinska**,** PhD v politických věd (*Ukrajina*)
Ilona Mishchenko, PhD in civil law and civil process, National University "Odessa Law Academy" (Ukraine)
Jana Chernopischuk, PhD v oboru ústavního a městského práva (*Ukrajina*)

Editorial Policy

The *European Political and Law Discourse* – international Journal of International Law, domestic Law of European countries, Political Science, Social Communications, International Relations, Sociology is a peer reviewed journal with blind referee system, which aims at publishing high quality articles that may bring innovative and significant theoretical, conceptual, methodological and empirical contributions to the fields.

The *European Political and Law Discourse* has a particular interest in interdisciplinary approaches to law, political science, social communications and sociology, whether through comparative or single case-study analysis, but by no means restricts its interests to these spaces, welcoming any relevant contribution from and about different parts of the World.

The *European Political and Law Discourse* accepts original articles which are not under consideration elsewhere at the time of submission.

Editorial Committee:

Borys Babin, Doctor of Laws, International Humanitarian University *(Ukraine)*

Olena Grynenko, Doctor of Laws, Institute of International Relations, Kyiv National Taras Shevchenko University *(Ukraine)*

Daria Kibets, PhD in Law, associate professor, National Aviation University *(Ukraine)*

Borys Kormych, Doctor of Laws, Professor, National University "Odessa Law Academy" *(Ukraine)*

Volodimir Kuzmenko, Doctor of Laws, Professor, National University of State Tax Service *(Ukraine)*

Tamara Latkovska, Doctor of Laws, Professor, National University "Odessa Law Academy" *(Ukraine)*

Volodymyr Lysyk, PhD in Law, associate professor, Ivan Franko National University of Lviv *(Ukraine)*

Bertrand Mathieu, Doctor of Laws, Professor at the Université Panthéon, Sorbonne, Paris I, President of the French Association of Constitutional Law, member of the High Council for the Judiciary of France *(France)*

Oleksandr Merezhko, Doctor of Laws, Professor, Andrzej Frycz Modrzewski Cracow Academy *(Poland)*

Lilia Nevara, PhD in Law, associate professor, National Aviation University *(Ukraine)*

Özgür Oguz, PhD in Law, Ass.Prof, Anadolu University *(Turkey)*

Anna Piszcz, dr hab, Professor UwB, Faculty of Law, University of Bialystok *(Poland)*

Petra Joanna Pipková, PhD, JUDr, Charles University Prague *(Czech Republic)*

Andreas Pottakis, Attorney at Law (D.Phil, Oxon), Member of Scientific Council at ECCLE, Deputy Director at Academy of European Public Law *(Greece)*

Julian Roberts, Doctor of Laws, Professor of Criminology, University of Oxford, a member of the Sentencing Council of England and Wales *(Great Britain)*

Sergey Sayapin, Doctor of Laws, Assistant Professor, School of Law, KIMEP University Almaty *(Kazakhstan)*

Kseniia Smirnova, Doctor of Laws, Professor, Taras Shevchenko National University of Kyiv *(Ukraine)*

Leonid Tymchenko, Major Research Fellow, Research Institute of Fiscal Policy, University of State Fiscal Service of Ukraine *(Ukraine)*

Marta Yatsyshyn, PhD in Law, associate professor, National Aviation University *(Ukraine)*

Alina Zamula, PhD in Law, associate professor, National Aviation University *(Ukraine)*

Olena Chaltseva, D.Sc. in Political Science, Professor, Vasyl' Stus Donetsk National University (*Ukraine*)

Pavol Hrivík, PhD in European and Global Studies, Alexander Dubcek Trencin University *(Slovakia)*

Galina Kuts, D.Sc. in Political Science, Professor, H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University *(Ukraine)*

Tetyana Krasnopolska, PhD in Political Science, National University "Odessa Law Academy" *(Ukraine)*

Daniela La Foresta, Professor, Naples Federico II University *(Italy)*

Mykola Lazarovych, D.Sc. in Political Science, Professor, Ternopil National Economic University *(Ukraine)*

Arkadiusz Modrzejewski, dr hab, Professor UG, professor at the Department of Political Science, University of Gdansk *(Poland)*

Tetyana Nagornyak, D.Sc. in Political Science, Professor, Vasyl' Stus Donetsk National University *(Ukraine)*

Marina Nahum, PhD in Anthropology, London School of Economics *(Great Britain)*

Mykola Polovyi, D.Sc. in Political Science, Professor, Vasyl' Stus Donetsk National University *(Ukraine)*

Marek Rewizorski, dr hab, University of Gdansk *(Poland)*

Evgen Tsokur, D.Sc. in Political Science, Professor, Zaporozhye National University *(Ukraine)*

Olena Ivanova, Doctor of Social communications, Professor, Odesa I.I.Mechnikov National University *(Ukraine)*

Tetiana Kuznietsova, Doctor of Social communications, Professor, National University "Odesa Law Academy" *(Ukraine)*

Tetiana Kamenska, ScD in Sociology, Professor, Odesa I.I.Mechnikov National University *(Ukraine)*

Nataliia Kovalisko, ScD in Sociology, Professor, Ivan Franko National University of Lviv *(Ukraine)*

Olena Liseienko, ScD in Sociology, Professor, South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D.Ushynskyi *(Ukraine)*

Vitalii Onyschuk, ScD in Sociology, Professor, Odesa I.I.Mechnikov National University *(Ukraine)*

Valentyna Podshyvalkina, ScD in Sociology, Professor, Odesa I.I.Mechnikov National University *(Ukraine)*

Administrative Editors:

Dilara Gadzhyieva, PhD in political science (Ukrajina)
Marina Kalashlinska, PhD in political science (Ukrajina)
Ilona Mishchenko, PhD v právu, Národní univerzita «Odeská právnická Academie» (Ukrajina)
Iana Chernopyshchuk, PhD in constitutional and municipal law (Ukrajina)

The Journal is indexing by Index Copernicus:
https://journals.indexcopernicus.com/search/details?id=42760

EVROPSKÝ POLITICKÝ A PRÁVNÍ DISKURZ
Evidenční číslo: MK ČR E 22311
Vydavatel: BEROSTAV DRUŽSTVO
Adresa: Vlastislavova 562/15, 140 00, Praha 4 – Nusle

Table of contents

INTERNATIONAL LAW AND INTERNATIONAL RELATIONS

Oleksandr Cheban, IRAN-IAEA COOPERATION AND ITS IMPACT ON IRAN'S FOREIGN AND NUCLEAR POLICY 6

Maryna Yakymchuk, POSITIONS OF EUROSCEPTIC PARTIES ON POLICIES OF EUROPEAN INTEGRATION 15

Kateryna Kostenko, THE CONCEPT OF A WELL-KNOWN TRADEMARK IN TERMS OF NATIONAL AND INTERNATIONAL LEGISLATION 24

Denys Bobrovnyk, THE ROLE OF THE "HUMAN RIGHTS" CONCEPT IN THE FORMATION OF INTERNATIONAL LEGAL PERSONALITY OF THE TERRITORIAL HUMAN COMMUNITY IN THE CONDITIONS OF GLOBALIZATION..... 31

THEORETICAL AND HISTORICAL PROBLEMS OF LAW AND POLITICS

Oleksandr Boiarskyi, MODERNIZATION OF FORMS OF DEMOCRATIC PERSONAL PARTICIPATION IN LOCAL SELF-GOVERNMENT IN THE CONDITIONS OF GLOBALIZATION..... 44

Olena Vahina, THE ROLE OF NATIONAL STYLE AS THE MOST IMPORTANT FACTOR IN POLITICAL NEGOTIATIONS..... 61

Andrii Matviichuk, SELF-GOVERNMENT: A DIALECTICS OF FREEDOM AND RESPONSIBILITY 67

POLITICAL INSTITUTIONS AND PUBLIC ADMINISTRATION

Nataliia Natalina, COMMUNICATION ASPECT OF INSTITUTIONAL WEAKNESS DURING THE COVID-19 PANDEMIC..... 74

Andrii Chernousov, Dmytro Yagunov, IMPLEMENTATION OF THE CONCEPT OF «DANGEROUS STATE OF THE PERSON» IN THE ITALIAN PENITENTIARY SYSTEM (THE ITALIAN ANTI-MAFIA LEGISLATION IN THE CASELAW OF THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS)..... 81

Yurii Olkhovskyi, POLITICAL RESPONSIBILITY IN LOCAL SELF-GOVERNMENT 90

CYBER DIMENSIONS OF POLITICAL DISCOURSE

Vasyl Tarkin, THE FIGHT IN CYBERSPACE: INFORMATIONAL WARFARE AND CYBERTERRORISM 97

PROBLEMS OF NATIONAL PUBLIC AND PRIVATE LAW

Viktoriia Kaliuzhna, LEGAL CHARACTERISTICS OF THE ASSOCIATION OF CO-OWNERS OF AN APARTMENT BUILDING (CONDOMINIUM) AS A SUBJECT OF CIVIL LAW 106

Serhii Chvankin, INTRODUCTION OF THE ELECTRONIC LEGAL PROCEEDINGS: MAIN RISKS AND WAYS TO OVERCOME THEM 113

Nataliia Smirnova, IMPLEMENTATION OF THE PRINCIPLES OF GOOD GOVERNANCE: UKRAINIAN EXPERIENCE 122

Valerii Prykhozhanov, LEGAL AND SOCIAL RESPONSIBILITY OF BUSINESS 131

REQUIREMENTS TO MANUSCRIPTS (in Czech) 136

REQUIREMENTS TO MANUSCRIPTS (in English) 141

DOI: 10.46340/eppd.2021.8.4.9

Andrii Chernousov, PhD in Sociology
ORCID ID: https://orcid.org/0000-0002-1930-5950
Kharkiv Institute of Social Research, Ukraine
Dmytro Yagunov, D.Sc. in Political Science, PhD in Public Administration, MSSc in Criminal Justice
ORCID ID: https://orcid.org/0000-0002-2822-2268
Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnitsya,Ukraine

IMPLEMENTATION OF THE CONCEPT OF «DANGEROUS STATE OF THE PERSON» IN THE ITALIAN PENITENTIARY SYSTEM (THE ITALIAN ANTI-MAFIA LEGISLATION IN THE CASELAW OF THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS)

Андрій Черноусов, к. соц. н.
Харківський інститут соціальних досліджень, Україна
Дмитро Ягунов, д. політ. н., к. н. держ. упр., MSSc in Criminal Justice
Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця, Україна

РЕАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПЦІЇ «НЕБЕЗПЕЧНОГО СТАНУ ОСОБИ» У ПЕНІТЕНЦІАРНІЙ СИСТЕМІ ІТАЛІЇ (ІТАЛІЙСЬКЕ АНТИМАФІОЗНЕ ЗАКОНОДАВСТВО У СВІТЛІ РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ)

The paper is focused on the Italian experience of counteraction to the organized crime organizations (mafia, Cosa Nostra, Ndrgangheta, Camorra) based on the so-called «41-bis» system. An Article 41-bis of the Prison Administration Act (Italy), also known as «carcere duro», is a provision of the national Italian legislation that allows the Minister of Justice or the Minister of the Interior to impose a strict prison regime of certain categories of prisoners who are sentenced for committing of different Mafia-type crimes (membership and active role in the Mafia-type organizations, drug trafficking, homicide, aggravated robbery, kidnapping, terrorism, and attempting to subvert the constitutional system. The paper analysis different types of restrictions and bans that could be imposed by the Minister on inmates mentioned above. The paper provides an explanation of the origins of the «41-bis» system in 1975 and its transformation in 1991 due to bombing two well-known Italian judges famous for their anti-Mafia position (Giovanni Falcone and Paolo Borsellino). The paper is based on the general idea that mentioned below judgments reflect the implementation of the concept of «dangerous state of a personality» (pericolosità) in national Italian law-enforcement and penitentiary practices. Namely, the paper analyses the most important ECHR judgments in cases «Guzzardi v. Italy» (application № 7367/76, judgment 06.11.1980), «Musumeci v Italy» (application № 33695/96, judgment 11.01.2005), «Asciutto v. Italy» (application № 35795/02, judgment 27.11.2007), «Enea v. Italy» [GC] (application № 74912/01, judgment 17.09.2009) and «Marcello Viola v. Italy (№ 2)» (application № 77633/16, judgment 13.06.2019). The paper contains an analysis of the conventional rights (articles 3, 5 and 8) in the ECHR practices in mentioned above cases. The paper is also focused on two judgments of the Constitutional Court of Italy concerning the «41-bis» system (2019, 2020) passed

as a consequence of the ECHR judgment in the case of «Marcello Viola v. Italy (№ 2)». The paper is also based on the CPT report published in January 2020 after the CPT special visit to the Italian penitentiary establishments in 2019.

Keywords: penitentiary system, penitentiary policy, concept of dangerous state of a person, organized crime, mafia, Cosa Nostra, Ndrgangheta, Camorra, European Court of Human Rights, torture, ill treatment, the «41-bis» system.

21 січня 2020 року Європейський комітет з питань запобігання катуванням опублікував звіт за результатами спеціального візиту до Італії, де предметом Комітету уваги стали італійські пенітенціарні установи для утримання «довирокових» та засуджених ув'язнених[1].

У відповідному звіті за результатами спеціального візиту Комітет звернув увагу, *inter alia*, на рішення Європейського суду з прав людини *(надалі – ЄСПЛ)* у справі *«Marcello Viola v. Italy (№ 2)»* щодо довічного ув'язнення відповідно до ст. 41-*bis* італійського *the Prison Administration Act*, в якому ЄСПЛ встановив, що італійська система виконання покарань робить акцент виключно на питанні співпраці засуджених (особливо засуджених до довічного позбавлення волі) з органами юстиції, проте водночас поза увагою перебуває питання налагодження механізмів їх ресоціалізації, що створює явну суперечність європейським стандартам управління пенітенціарними системами та практиці ЄСПЛ в аспекті спрямованості функціонування пенітенціарної системи[2].

Передусім, варто наголосити, що італійська система «*41-bis*» – це яскравий приклад практичного впровадження концепції небезпечного стану особи *(pericolosità),* відому пенітенціарній науці та практиці з часів Чезаре Ломброзо, Енріко Феррі та Рафаелє Гарофало[3].

Навіть в офіційному виданні Міністерства юстиції Італії – *Хартії прав та обов'язків ув'язнених та інтернованих* – надається офіційне визначення поняття «соціальна небезпека», де, *inter alia*, зазначається, що «особи, які вчинили злочини, є суспільно небезпечними, якщо є ймовірність скоєння ними рецидивних злочинів»[4].

Власне, одіозні італійські «мафіозні» справи у практиці ЄСПЛ – це далеко не одиничний випадок, якщо не сказати більшого.

Однією з яскравих справ, які суттєво вплинули на практику ЄСПЛ щодо захисту, зокрема, права на свободу (ст. 5 Конвенції), була справа «*Guzzardi v. Italy*» *(application № 7367/76, judgment 06.11.1980)*, де заявника було поміщено до режиму «*особливого нагляду*» в силу належності заявника до мафіозної організації *(cosca),* а сам заявник характеризувався як «*один з найнебезпечніших людей*»[5].

Внаслідок зазначеного вище заявник, маючи офіційний статус «небезпечної особи», був зобов'язаний 3 роки поспіль перебувати під особливим наглядом та водночас зобов'язаний проживати на острові Асінара – місці, визначеному Міністерством внутрішніх справ Італії.

На додаток, на заявника покладалося виконання великого переліку зобов'язань, спрямованих на унеможливлення його контактів з іншими особами.

Зазначені заходи були застосовані на підставі Закону № 1423 (1956 року) та Закону № 575 (1965 року), що діяли на той час.

---

[1] Council of Europe (2020). *Council of Europe anti-torture Committee publishes report on Italy, focusing on prison establishments* <www.coe.int/en/web/cpt/-/council-of-europe-anti-torture-committee-publishes-report-on-italy-focusing-on-prison-establishments> (2021, липень, 28).

[2] *«Marcello Viola v. Italy (№ 2)», application № 77633/16, judgment 13.06.2019* (European Court of Human Rights). *HUDOC* <https://hudoc.echr.coe.int> (2021, липень, 28).

[3] Ягунов, Д. (2020). Sex offenders у політиці соціального контроля: до питання про реактуалізацію концепції небезпечного стану особи. *Вісник Пенітенціарної асоціації України, 3 (13),* 115-129; Ягунов, Д. (2010). Категорія «небезпечний злочинець» у сучасному кримінальному законодавстві зарубіжних країн. *Актуальні проблеми політики, 39,* 352-361.

[4] Ministry of Justice of Italy (2012). The Charter of Prisoners' and Internees'Rights and Duties.. *Department of Penitentiary Administration* <www.giustizia.it/resources/cms/documents/Carta_dei_diritti_inglese.pdf> (2021, липень, 28).

[5] *«Guzzardi v. Italy», application № 7367/76, judgment 06.11.1980* (European Court of Human Rights). *HUDOC* <https://hudoc.echr.coe.int> (2021, липень, 28).

Так, Закон 1956 року передбачав різні запобіжні заходи, які можна застосувати щодо «осіб, що становлять загрозу для громадської безпеки та моралі» *(misure di prevenzione nei confronti delle persone pericolose per la sicurezza e per la pubblica moralità)*[1].

Закон застосовувався, *inter alia,* у тому числі до «дармоїдів» та «схильних до бродяжництва працездатних осіб» *(gli oziosi e i vagabondi abituali, validi al lavoro),* «будь-кого, хто, як відомо, постійно займається незаконними оборудками» *(che sono abitualmente e notoriamente dediti a traffici illeciti),* а також тих, хто, з огляду на свою поведінку та спосіб життя *(tenore di vita),* повинен вважатися особою, яка живе – принаймні частково – на доходи, здобуті злочинним шляхом або завдяки співучасті у злочинах *(con il favoreggiamento),* та тих, чия поведінка дає вагомі підстави вважати, що вони мають кримінальні схильності *(che, per le manifestazioni cui abbiano dato luogo, diano fondato motivo di ritenere che siano proclivi a delinquere)*[2].

У випадку, коли особи, які становлять загрозу громадській безпеці та моралі, перебували не за місцем свого постійного проживання, уповноважений начальник поліції міг також вислати їх до зазначеного місця і заборонити їм повертатися до району, з якого їх вислано, без попереднього дозволу або до закінчення вказаного у наказі періоду, який не повинен перевищувати 3-х років. При цьому невиконання такого наказу було підставою для накладання на них покарання або «арешту» *(arresto)* на строк від 1 до 6 місяців.

Якщо особа, яка становила загрозу громадській безпеці та моралі, не ставала на шлях виправлення, незважаючи на попередження, її можна було взяти під особливий нагляд поліції *(sorveglianza speciale della pubblica sicurezza); у* разі необхідності цей захід може поєднуватися або з забороною проживання в певному районі/районах чи провінції/провінціях, або, коли йдеться про особливо небезпечну особу *(particolare pericolosità),* з наказом про примусове поселення у визначеному районі *(obbligo del soggiorno in un determinato comune)*[3].

На додаток, Закон 1965 року доповнював цей набір правових текстів положеннями, спрямованими проти мафії *(disposizioni contro la mafia).* Закон застосовувася до осіб, яких обґрунтовано підозрювали у належності до мафіозних організацій *(indiziati di appartenere ad associazioni mafiose).* Державні прокурори могли запропонувати вжити проти таких осіб запобіжних заходів, навіть якщо їм заздалегідь не було вручено відповідного попередження, де відповідні рішення мали приймати суди. Протиправне залишення місця примусового поселення каралося «арештом» на строк від 6 місяців до 2 років[4].

В італійському законодавстві – згідно із ст. 41-*bis the Prison Administration Act* – поняття *«carcere duro» («жорсткий режим ув'язнення»)* дозволяє Міністру юстиції або Міністру внутрішніх справ призупинити дію окремих загальних тюремних правил щодо окремих осіб в силу підвищеної суспільної небезпеки останніх.

Зазначена система використовується проти осіб, засуджених за деякі особливо тяжкі злочини: створення та участь в асоціації мафіозного типу *(associazione di tipo mafioso),* торгівля наркотиками, вбивство, розбійний напад, вимагання, викрадення людини, тероризм та спроба підриву конституційного ладу тощо.

Із самого початку систему «*41-bis»* розглядали та декларували як унікальний інструмент, що використовувався італійською державою для запобігання розвитку мафії – «держави в державі» – та для цілей розірвання зв'язків всередині мафіозних організацій.

Так, після взяття під варту засудженого переводили до пенітенціарної установи (або її частини), спеціально пристосованої для утримання злочинців, які мали перебувати у рамках обмежень, встановлених режимом «*41-bis»*.

Відповідно, такі установи (блоки) мали бути логістично відокремленими від інших блоків в'язниці. Засудженого реєстрували, роздягали та позбавляли особистих речей, обшукували та надавали йому стандартизований одяг та основні предмети особистої гігієни).

Згодом засудженого відвідував лікар та адвокат (за бажанням), після чого засудженого ізолювали у камері з ліжком, туалетом, раковиною та невеликою шафою.

---

[1] *«Guzzardi v. Italy», application № 7367/76, judgment 06.11.1980* (European Court of Human Rights). *HUDOC* <https://hudoc.echr.coe.int> (2021, липень, 28).

[2] Там само.

[3] Там само.

[4] Там само.

Режим перебування в установі був надзвичайно суворим. Ув'язненому дозволялося лише 2 години перебування на свіжому повітрі за розпорядженням директора пенітенціарної установи. Кожен рух всередині установи контролювався і дозволявся лише з конкретної причини. Ув'язненому заборонялося мати в камері фотографії чи плакати, ліки, настінні годинники чи більше одного набору чистого одягу, який регулярно обшукували (таким чином усуваючи будь-яку видимість конфіденційності). Канали телебачення, що розглядалися як державна власність, також підлягали цензурі, подібно до газет та особистих листів.

Щодо контактів із зовнішнім середовищем, то сімейні візити дозволялися лише 1 на місяць, які, на додаток, *виключали* фізичний контакт: ув'язнені та його відвідувачі під час візитів розділялися захисним склом (або спілкування здійснювалося через домофон). Причому кожен візит був короткочасним, а на додаток підлягав також аудіо- та відеофіксації. Телефонні дзвінки обмежувалися 10-ма хвилинами на місяць під наглядом. Ув'язнені не мали права працювати поза установою, їм не дозволялися мати в'язничні «відпустки». Головне було те, що такі ув'язнені за будь-яких умов не вважаються непридатними для дострокового звільнення або короткочасних відпусток.

Відповідні обмежувальні заходи у рамках режиму «*41-bis»* включали наступні заборони:

– користування телефоном;

– будь-яке спілкування або листування з іншими ув'язненими;

– зустрічі з третіми особами;

– отримання або надсилання грошових сум лише на встановлену адміністрацією пенітенціарної установи суму;

– отримання посилок (крім тих, що містять білизну)

– участь у культурних, розважальних або спортивних заходах;

– голосування або участь у виборах представників ув'язнених;

– участь у декоративно-прикладній діяльності тощо.

Режим «*carcere duro*» призупинявся: 1) коли ув'язнений починав належним чином співпрацювати з владою; 2) у випадку скасування судом зазначеного режиму; 3) у випадку смерті ув'язненого.

Національним судовим органом, компетентним на загальнодержавному рівні вирішувати скарги ув'язнених щодо оскарження застосування до них ст. 41-*bis the Prison Administration Act*, була *Magistratura di Sorveglianza* (м. Рим).

Говорячи про історію цього інституту, необхідно згадати, що система «*41-bis»* була запроваджена до італійського законодавства у 1975 році *(Prison Administration Act, Law № 354 of 26 July 1975)* як надзвичайний захід для боротьби з заворушеннями у пенітенціарних установах у так званий «*період свинцю*» *(anni di piombo)*[1].

У лютому 1991 року Міністр внутрішніх справ Італії *Vincenzo Scotti* проінформував Міністра юстиції *Claudio Martelli*, що найближчим часом 23 представники мафії будуть звільнені та зможуть повернутися до своїх щонайменше сумнівних з точки зору закону справ у м. Палермо. Щоб запобігти цьому ризику, італійський уряд зібрався на термінове нічне засідання та схвалив додаткове обмежувальне тлумачення відповідної норми закону.

8 червня 1992 року, після вбивства 23 травня судді *Giovanni Falcone* мафіозним кланом *Corleonesi* поблизу м. Капачі *(Capaci bombing),* режим було змінено *(confirmed in Law no. 356 of 7 August 1992).* Нова, більш сувора з точки зору режимних вимог норма передбачала, що обмежувальні заходи можуть бути запроваджені, коли існує «*серйозне занепокоєння щодо забезпечення порядку та безпеки*».

Метою було запобігти діяльності мафіозних асоціацій, а отже, й обміну повідомленнями між ув'язненими мафіозо та розірвати ланцюг між босами мафії та їх підлеглими щодо віддання злочинних наказів з боку босів мафії та звітування про виконання таких наказів.

Упродовж кількох днів після вбивства іншого відомого своєю боротьбою з мафією судді *(Paolo Borsellino) в* результаті бомбардування на *via D'Amelio*, що мало місце 19 липня 1992 року, 400 ув'язнених босів мафії були перевезені на військово-транспортному літаку з в'язниці *Ucciardone* (м. Палермо) до в'язниць найвищого рівня безпеки на материку *(Ascoli Piceno* та *Cuneo)*, а також

[1] *Criminal and penal law of the Italy, 1975* (Italian Parliament). *International Labour Organization* <www.ilo.org/dyn/natlex/natlex4.detail?p_lang=&p_isn=28752&p_classification=01.04> (2021, липень, 28).

до острівних в'язниць *Pianosa* та *Asinara*, де – у випадку двох останніх в'язниць – суворість режиму «*41-bis»* поглиблювалася географічною віддаленістю Сицилії.

Після того, як у січні 1993 року був заарештований відомий впливовий бос мафії *Salvatore Riina*, численні терористичні атаки з боку мафії були здійснені не лише як попередження членам мафіозних організацій не давати свідчення агентам держави, проте й також як реакція мафії на існування системи *«41-bis»* в цілому.

Упродовж багатьох років система *«41-bis»* поступово послаблювалася у відповідь на рішення національних судів або рекомендації ЄКЗК щодо забезпечення належних контактів та корисної просоціальної діяльності ув'язнених, які підпадають під цей режим.

Система *«41-bis»* надавала Міністру юстиції, *inter alia*, право цензурувати усе листування ув'язненого, у тому числі з адвокатами та органами, створеними відповідно до Європейської конвенції про захист прав людини. ЄСПЛ у подальшому підтвердив, що ст. 41-*bis* дозволяє втручання до права на листування лише за виняткових обставин (не створюючи при цьому суперечностей зі ст. 8 Конвенції), проте обмеження конституційних та конвенційних прав можна здійснювати лише за допомогою мотивованого судового рішення, проте ніколи – на підставі указу Міністра.

У 2002 році система *«41-bis»* стала невід'ємною складовою частиною Кримінального кодексу Італії. Організація «Міжнародна амністія» та інші НУО висловили стурбованість тим, що система *«41-bis»* за певних обставин може становити жорстоке, нелюдське або таке, що принижує гідність, поводження з ув'язненими, що, власне, згодом було й підтверджено відповідними рішеннями ЄСПЛ.

У червні 2002 року близько 300 ув'язнених членів мафіозних організацій оголосили голодування та організували заворушення, закликаючи припинити умови суворої ізоляції та заперечуючи проти пропозиції парламентської Антимафіозної комісії про продовження цього заходу[1]. Після того, як протест розпочався у в'язниці *Marina Picena* (центральна Італія) за участі *Salvatore Riina*, відомого як «бос босів мафії», протест швидко поширився по всій країні, незважаючи на те, що ув'язнені нібито не мали можливості підтримувати зв'язки один з одним. До них приєдналися мафіозо різних рангів у восьми в'язницях Італії.

У 2007 році хвиля страйків «довічників» знову прокотилася по пенітенціарним установам Італії. Понад 700 ув'язнених, які відбувають довічні строки в італійських пенітенціарних установах, оголосили голодування з метою припинення використання того, що вони визначають як «безкінечний вирок». Ініціатива розпочалася у в'язниці у м. *Spoleto*, і згодом поширилася на 50 інших пенітенціарних установ Італії[2]. Очолив протест *Carmelo Musumeci*, який свого часу подав скаргу до ЄСПЛ, у результаті якого Італія «отримала» негативне для Уряду рішення у справі *«Musumeci v Italy» (application № 33695/96, judgment 11.01.2005),* де ЄСПЛ встановив порушення Урядом Італії п. 1 ст. 6 Конвенції та ст. 8 Конвенції[3].

Режим «*41-bis»* в силу своєї неординарності та суперечливості не міг не стати постійним об'єктом уваги з боку Європейського суду з прав людини.

Так, у згаданій вище справі *«Musumeci v Italy»* у період тримання заявника під вартою Міністр юстиції на підставі ст. 41-*bis the Prison Administration Act* видав наказ про поміщення заявника до умов особливого режиму з огляду на наявність у влади підозри, що заявник є керівником злочинної організації мафіозного типу. Зазначений режим, як зазначалося вище, допускав застосування обмежувальних заходів щодо заявника, таких як, зокрема, заборона на побачення з третіми особами (включаючи членів сім'ї заявника) або обмеження таких побачень, заборона на контакти з іншими ув'язненими або обмеження таких контактів, перлюстрація кореспонденції, а також ряд інших заходів заборонного характеру, що стосувалися перебування заявника у пенітенціарній установі. На підставі відомчих наказів зазначений режим тримання заявника під вартою систематично продовжувався з інтервалами у 6 місяців.

Італійське законодавство містило застереження, що подання скарг до суду на такі накази не призупиняло їх дії, а рішення суду за цими скаргами повинні ухвалюватися упродовж 10-денного строку.

---

[1] BBC News (2002). *Jailed Mafia bosses refuse food* <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/2117709.stm> (2021, липень, 28).

[2] Italy Magazine (2007). *Over 700 lifers stage prison hunger strike* <www.italymagazine.com/italy/over-700-lifers-stage-prison-hunger-strike> (2021, липень, 28).

[3] *«Musumeci v Italy», application № 33695/96, judgment 11.01.2005* (European Court of Human Rights). *HUDOC* <https://hudoc.echr.coe.int> (2021, липень, 28).

Однак у цій справі суд оголошував свої рішення за скаргами заявника вже після закінчення встановленого періоду. Крім того, скарга з питань права, подана заявником до національного суду, була відхилена на тій підставі, що строк дії наказу минув, а тому заявник начебто втратив інтерес до того, щоб його скарга була б розглянута в національному суді.

У справі *«Musumeci v Italy»* заявник був засуджений за звинуваченням у вбивстві. Призначення йому особливого режиму ув'язнення було формально скасовано через 4 роки після того, як був виданий перший наказ.

Із самого початку заявник був поінформований своїм адвокатом, що заявнику було призначено суворий режим утримання у в'язниці з постійним посиленим спостереженням *(elevato indice di vigilanza),* передбаченим циркуляром від 9 липня 1998 року. Такий режим утримання у пенітенціарній установі призначається тим ув'язненим, яких влада віднесла до категорії «небезпечних осіб», у зв'язку з тим, що вони, *inter alia*, брали участь у вчиненні терористичних актів, вчинили ряд передбачених циркуляром злочинів, намагалися втекти з місця позбавлення волі або вчинили небезпечні для життя і здоров'я людей акти насильства щодо інших ув'язнених або працівників пенітенціарної системи. Ув'язнені, яким призначався зазначений режим, утримувалися окремо від інших ув'язнених.

Заявник оскаржив до суду призначення йому суворого режиму з постійним посиленим спостереженням. Суд відмовив у задоволенні його скарги на тій підставі, що призначення суворого режиму з постійним посиленим наглядом не є індивідуальним актом по відношенню до того чи іншого ув'язненого, а натомість є прикладом використання владою своїх дискреційних повноважень щодо організації утримання ув'язнених у пенітенціарній установі.

З приводу п. 1 ст. 6 Конвенції, що стосується питання про право обвинуваченого на розгляд його справи судом, ЄСПЛ проаналізував ефективність провадження у національному суді за скаргою на заходи, вжиті внаслідок призначення особливого режиму утримання у пенітенціарній установі.

ЄСПЛ наголосив, що положення п. 1 ст. 6 Конвенції є застосовними до провадження за скаргою заявника на накази, видані Міністром юстиції з приводу призначення особливого режиму утримання у пенітенціарній установі, передбаченого ст. 41-bis.

У цілому заявник був фігурантом 9-ти наказів такого роду, і він оскаржив до суду кожен з них. Проте водночас жодне з рішень суду за цими скаргами не було ухвалене у передбачений законом 10-денний термін, оскільки судові рішення ухвалювалися через 2 – 3 місяці після подання скарг заявником.

Кожен наказ зберігав чинність упродовж обмеженого 6-місячного строку, і Міністр юстиції не був обмежений жодним рішенням суду, яке могло б бути ухвалене з метою скасування усіх обмежень щодо ув'язненого, призначених попереднім наказом, повністю або частково.

Це означало, що одразу ж після закінчення строку дії одного з таких наказів Міністр юстиції міг видавати новий наказ, який повторно встановлював обмеження щодо ув'язненого, навіть якщо аналогічні обмеження, встановлені минулим наказом, було скасовано судом.

Систематичне порушення судом встановленого законом 10-денного строку для прийняття рішення по кожній із скарг істотно знизила, або навіть практично звела до нуля, значення судового нагляду за законністю та обґрунтованістю наказів, що видавалися Міністром юстиції. Наприклад, суд у 4-х випадках суд скасовував обмеження на побачення заявника з членами його сім'ї, але запізнення в ухваленні зазначених рішень означало, що заявник піддавався цим обмеженням довше, ніж необхідно. Крім того, щонайменше в одному випадку Касаційний суд відхилив скаргу заявника на тій підставі, що строки дії наказу минули, і тому заявник начебто втратив інтерес до того, щоб його скарга була б розглянута. За таких обставин звернення до національного суду не було ефективним засобом правового захисту, і перманентна тяганина, допущена національними судами при ухваленні рішень за скаргами заявника, безумовно, порушила його конвенційне право на розгляд справи судом.

Як наслідок, ЄСПЛ дійшов висновку, що у даному питанні у справі заявника було допущено порушення вимог п. 1 ст.6 Конвенції *(ухвалено одноголосно).*

З приводу можливості заявника оскаржити в судовому порядку призначення суворого режиму утримання з постійним посиленим спостереженням, то ЄСПЛ постановив, що положення п. 1 ст. 6 Конвенції є застосовними до проваджень за зверненнями заявника про скасування вищевказаного режиму в аспекті того, що обмеження особистої свободи заявника, пов'язані з призначенням суворого режиму утримання з постійним посиленим спостереженням, мали відношення до реалізації його цивільних прав. За винятком можливості оскаржити рішення адміністрації пенітенціарної установи

про розподіл ув'язнених на роботи і застосування дисциплінарних стягнень, італійське законодавство не передбачало жодних засобів правового захисту щодо рішень адміністрації пенітенціарної установи з даного питання. У заявника не було можливості оскаржити в судовому порядку правомірність призначення йому суворого режиму утримання з постійним посиленим спостереженням.

Як наслідок, ЄСПЛ також дійшов висновку, що у даному питанні у справі заявника було допущено порушення вимог п. 1 ст. 6 Конвенції *(ухвалено п'ятьма голосами «за» і двома голосами «проти»).*

З приводу застосування ст. 8 Конвенції у справі *«Musumeci v Italy»*, то перлюстрація кореспонденції заявника на підставі ст. 18 *the Prison Administration Act* була «передбачена законом». Тим не менш, з огляду на ступінь та обсяги втручання держави до права заявника на повагу до його приватного життя, ЄСПЛ констатував, що у даному питанні у справі Урядом Італії було допущено порушення вимог ст. 8 Конвенції *(ухвалено одноголосно).*

У справі «*Asciutto v. Italy*» *(application № 35795/02, judgment 27.11.2007)* скарга заявника була пов'язана з обмеженнями зовнішніх контактів, таких як можливість надавати свідчення у судовому засіданні за допомогою відеозв'язку, а також із затримками у розгляді скарг заявника на рішення органів влади та на порушення його заявника на повагу до приватності листування[1]. Зазначене рішення ЄСПЛ було результатом скарги, поданої *Santo Asciutto*, членом калабрійського кримінального синдикату *'Ndrangheta*, який відбував довічне ув'язнення за вбивство. Відповідно, за заявою у справі «*Asciutto v. Italy*» ЄСПЛ також визнав порушення Урядом ст. 6 Конвенції.

У справі *«Enea v. Italy» [GC] (application № 74912/01, judgment 17.09.2009)* ЄСПЛ знову розглянув питання, що стосувалися системи *«41-bis»*[2].

Так, у зазначеній справі заявник був засуджений до 30 років позбавлення волі за ряд злочинів, включаючи участь у злочинній організації мафіозного типу. У серпні 1994 року, з урахуванням небезпеки, яку представляв заявник, Міністр юстиції видав наказ про переведення його на суворий в'язничний режим відповідно до п. 2 ст. 41 bis *the Prison Administration Act*, що застосовувався з підстав громадського порядку і безпеки, строком на 1 рік.

Наказом Міністра були встановлені різні обмеження на надання побачень, діяльність, а також контроль за листуванням заявника.

Застосування суворого режиму було продовжено до кінця 2005 року 19-ма наказами, кожен з яких діяв обмежений період.

Заявник подав кілька скарг до суду, якому були підсудні питання виконання покарань, і, як наслідок, окремі обмеження були зняті. Одна із скарг була визнана неприйнятною на тій підставі, що строк дії даного наказу закінчився, і заявник начебто не продемонстрував інтересу в розгляді цього питання. Національний суд згодом розпорядився про припинення дії суворого режиму, і в березні 2005 року заявник був поміщений до блоку посиленого нагляду, де окремі особливо небезпечні злочинці містилися ізольовано від інших ув'язнених. Проте саме по собі рішення про переведення ув'язненого до режиму посиленого нагляду, як зазначалося вище, не підлягало оскарженню.

Заявник мав ряд проблем зі здоров'ям і користувався інвалідним візком. З червня 2000 року по лютий 2005 року заявник відбував покарання у тюремній лікарні, відведеній для ув'язнених суворого режиму. У жовтні 2008 року національний суд, який розглядав питання виконання покарань, розпорядився про призупинення виконання покарання заявника за медичними підставами. З цього часу – на момент розгляду справи у ЄСПЛ – він утримувався під домашнім арештом.

У зазначеній справі ЄСПЛ постановив, що застосування режиму «*41-bis»* щодо заявника порушило п. 1 ст. 6 Конвенції (право на справедливий судовий розгляд) та ст. 8 Конвенції (право на повагу до приватного та сімейного життя).

При цьому у справі «*Enea v. Italy*» *[GC]* Велика Палата відхилила скаргу щодо стверджуваного порушення ст. 3 Конвенції. ЄСПЛ не визнав порушенням прав людини режим «*41-bis»* у цілому, але знову підтвердив право на листування з адвокатами та правозахисними авторами без цензури.

Щодо стверджуваного порушення ст. 3 Конвенції, то обмеження, встановлені відповідно до суворого тюремного режиму, були необхідними для перешкоджання підтримки контактів заявника, що становив загрозу для суспільства, зі злочинною організацією, до якої він належав. Однак

[1] *«Asciutto v. Italy», application № 35795/02, judgment 27.11.2007* (European Court of Human Rights). *HUDOC* <https://hudoc.echr.coe.int> (2021, липень, 28).

[2] *«Enea v. Italy» [GC], application № 74912/01, judgment 17.09.2009* (European Court of Human Rights). *HUDOC* <https://hudoc.echr.coe.int> (2021, липень, 28).

національні суди, котрі розглядали питання виконання покарань, скасували або пом'якшили дію ряду таких обмежень. Крім того, національна влада виконала свій обов'язок захистити фізичне благополуччя заявника шляхом ретельного контролю стану його здоров'я, забезпечення йому належної медичної допомоги та госпіталізації в разі потреби. Відповідно, поводження, якому було піддано заявника, не вийшло за рамки неминучого рівня страждань, властивого позбавленню свободи.

У справі «*Provenzano v. Italy*» брав участь засуджений мафіозний бос з *Cosa Nostra*, який помер у в'язниці після скарг на неналежну медичну допомогу, будучи під дією режиму *«41-bis»,* внаслідок чого ЄСПЛ вирішив, що до потерпілого застосовували нелюдське поводження[1]. Причому – необхідно наголосити, – порушення ст. 3 Конвенції було встановлено судом не через умови ув'язнення як такі, а саме через регулярне поновлення посиленого режиму щодо хворого літнього чоловіка.

Необхідно також зазначити, що в іншій справі американський суд також відмовився видати Уряду Італії одного засудженого мафіозо, постановивши, що система *«41-bis»* «не пов'язана з будь-якими санкціями чи покараннями, встановленими законом, і тому становить форму катування»[2].

Рішення ЄСПЛ у справі «*Marcello Viola v. Italy (№ 2)*» є одним з останніх за часовим критерієм щодо застосування режиму *«41-bis» в* італійських пенітенціарних установах.

За результатами розгляду відповідної скарги ЄСПЛ встановив, що покарання у вигляді довічного позбавлення волі, призначене заявнику відповідно до закону про злочини, пов'язані з мафією, обмежувало його перспективи звільнення та можливість перегляду вироку. Зокрема, дострокове звільнення заявника залежало від «співпраці заявника з судовими органами».

Відтак у рішенні у справі «*Marcello Viola v. Italy (№ 2)*» ЄСПЛ зазначив, що ЄСПЛ мав сумніви щодо вільного характеру вибору ув'язненого співпрацювати з владою та доцільності прирівнювання відсутності співпраці до небезпеки ув'язненого для суспільства.

Фактично, відсутність «співпраці з судовими органами» породила беззаперечну презумпцію небезпеки, яка позбавила заявника будь-якої реалістичної перспективи звільнення.

Таким чином, заявнику було неможливо продемонструвати, що його ув'язнення більше не було виправдано законними пенологічними підставами: продовжуючи порівнювати відсутність співпраці з беззаперечною презумпцією небезпеки для суспільства, існуючий режим ефективно оцінював небезпеку особи, посилаючись на час, коли було вчинено правопорушення, замість того, щоб врахувати процес соціальної реабілітації та будь-який прогрес, досягнутий особою з моменту засудження.

Ця беззаперечна презумпція фактично завадила компетентному національному суду розглянути заяву про звільнення та встановити, чи зазначена особа під час свого тримання під вартою змінилася та досягла прогресу в соціальній реабілітації до такої міри, що її ув'язнення не було більше обґрунтоване пенологічними ознаками.

Як наголошувалося вище, згідно з італійським законодавством, засуджений до довічного позбавленні волі не може бути звільнений достроково у випадку засудження за найтяжчі злочини (наприклад, злочини, пов'язані з діяльністю мафіозної організації), тобто коли взагалі не можна застосовувати жодні альтернативні заходи.

Ця форма довічного ув'язнення також називається «обструктивним» довічним ув'язненням («*ergastolo ostativo*», або «*obstructive life sentence*»). Засуджений може отримати користь від реабілітаційних та ресоціалізаційних заходів, лише якщо він/вона «корисно» співпрацює з органами влади і, як прямий наслідок, зможе довести, що контакти з злочинними організаціями були назавжди розірвані. Однак такий вид «співпраці» має місце не часто, зокрема, тому що ув'язнені природньо бояться помсти своїм родичам з боку мафії.

У грудні 2019 року Конституційний Суд Італії постановив рішення щодо відповідності Конституції інституту «*ergastolo ostativo*», де конституційність зазначених норм було поставлено під сумнів. Відповідно, Конституційний Суд наголосив, що принцип *nemo tenetur se detegere* гарантує засудженим свободу співпрацювати з органами влади під час перебування у пенітенціарній установі

[1] Cicirello, T. (2019). Provenzano v. Italy or the sensitivity of the decision of the European Court of Human Rights on one of the most dangerous members of the mafia, *Revue de science criminelle et de droit pénal compare*, *1 (1)*, 75-84 <www.cairn-int.info/article-E_RSC_1901_0075--provenzano-v-italy-or-the-sensitivity.htm> (2021, липень, 28).
[2] Popham, P. (2011). Fears of torture for Italian gangster. *Independent* <www.independent.co.uk/news/world/europe/fears-of-torture-for-italian-gangster-397064.html> (2021, липень, 28).

та захищає їх від ризику самообвинувачення, у тому числі з питань, які ще не були предметом судового розгляду.

З іншого боку, Конституційний суд Італії водночас постановив, що «не є необґрунтованим припустити, що засуджені особи, які не співпрацюють [*з органами влади*], будуть підтримувати зв'язки з злочинною організацією, до якої вони спочатку належали».

У травні 2021 року Конституційний Суд Італії, діючи на виконання рішення ЄСПЛ у справі «*Marcello Viola v. Italy (№ 2)*», ухвалив рішення про неконституційність окремих аспектів італійської практики довічного ув'язнення. Основне питання стосувалося можливості звільнення злочинців, засуджених до довічного ув'язнення за особливо тяжкі злочини.

Конституційний суд Італії визнав «обструктивні» довічні вироки неконституційними на підставі принципу рівності та презумпції невинуватості, а також відповідно до заборони нелюдських та принижуючих видів покарання та поводження.

Конституційний Суд встановив, що положення «*ergastolo ostativo*», покладаючи на засудженого обов'язок співпраці з органами влади лише для того, щоб засуджений знову зміг отримати свою свободу, є несумісними зі ст. ст. 3, 27 Конституції, як, наприклад, зі ст. 3 Конвенції.

Водночас це рішення не буде скасовувати антиконституційне положення, але воно надало італійському законодавчому органу один рік (до травня 2022 року) для підготовки законодавчих заходів для вирішення цієї структурної проблеми.

References:

1. *«Enea v. Italy» [GC], application № 74912/01, judgment 17.09.2009* (European Court of Human Rights). *HUDOC* <https://hudoc.echr.coe.int> (2021, July, 28). [in English].
2. *«Asciutto v. Italy», application № 35795/02, judgment 27.11.2007* (European Court of Human Rights). *HUDOC* <https://hudoc.echr.coe.int> (2021, July, 28). [in English].
3. *«Guzzardi v. Italy», application № 7367/76, judgment 06.11.1980* (European Court of Human Rights). *HUDOC* <https://hudoc.echr.coe.int> (2021, July, 28). [in English].
4. *«Marcello Viola v. Italy (№ 2)», application № 77633/16, judgment 13.06.2019* (European Court of Human Rights). *HUDOC* <https://hudoc.echr.coe.int> (2021, July, 28). [in English].
5. *«Musumeci v Italy», application № 33695/96, judgment 11.01.2005* (European Court of Human Rights). *HUDOC* <https://hudoc.echr.coe.int> (2021, July, 28). [in English].
6. BBC News (2002). *Jailed Mafia bosses refuse food* <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/2117709.stm> (2021, July, 28). [in English].
7. Cicirello, T. (2019). Provenzano v. Italy or the sensitivity of the decision of the European Court of Human Rights on one of the most dangerous members of the mafia, *Revue de science criminelle et de droit pénal compare, 1 (1)*, 75-84 <www.cairn-int.info/article-E_RSC_1901_0075--provenzano-v-italy-or-the-sensitivity.htm> (2021, July, 28). [in English].
8. Council of Europe (2020). *Council of Europe anti-torture Committee publishes report on Italy, focusing on prison establishments* <www.coe.int/en/web/cpt/-/council-of-europe-anti-torture-committee-publishes-report-on-italy-focusing-on-prison-establishments> (2021, July, 28). [in English].
9. Italy Magazine (2007). *Over 700 lifers stage prison hunger strike* <www.italymagazine.com/italy/over-700-lifers-stage-prison-hunger-strike> (2021, July, 28). [in English].
10. Ministry of Justice of Italy (2012). The Charter of Prisoners' and Internees'Rights and Duties. Decree of the Minister of Justice of 5th December 2012. *Department of Penitentiary Administration* <www.giustizia.it/resources/cms/documents/Carta_dei_diritti_inglese.pdf> (2021, July, 28). [in English].
11. Popham, P. (2011). Fears of torture for Italian gangster. *Independent* <www.independent.co.uk/news/world/europe/fears-of-torture-for-italian-gangster-397064.html> (2021, July, 28). [in English].
12. *Criminal and penal law of the Italy, 1975* (Italian Parliament). *International Labour Organization* <www.ilo.org/dyn/natlex/natlex4.detail?p_lang=&p_isn=28752&p_classification=01.04> (2021, July, 28). [in English].
13. Yagunov, D. (2020). Sex offenders u politytsi sotsialnoho kontrolya: do pytannya pro reaktualizatsiyu kontseptsiyi nebezpechnoho stanu osoby [Sex offenders in the policy of social control: to the question of re-actualization of the concept of a dangerous state of the person]. *Visnyk Penitentsiarnoyi asotsiatsiyi Ukrayiny* [Bulletin of the Penitentiary Association of Ukraine], *3 (13)*, 115-129. [in Ukrainian].
14. Yagunov, D. (2010). Katehoriya «nebezpechnyy zlochynets» u suchasnomu kryminalnomu zakonodavstvi zarubizhnykh krayin [The category of "dangerous criminal" in modern criminal law of foreign countries]. *Aktualni problemy polityky* [Current policy issues], *39*, 352-361. [in Ukrainian].